

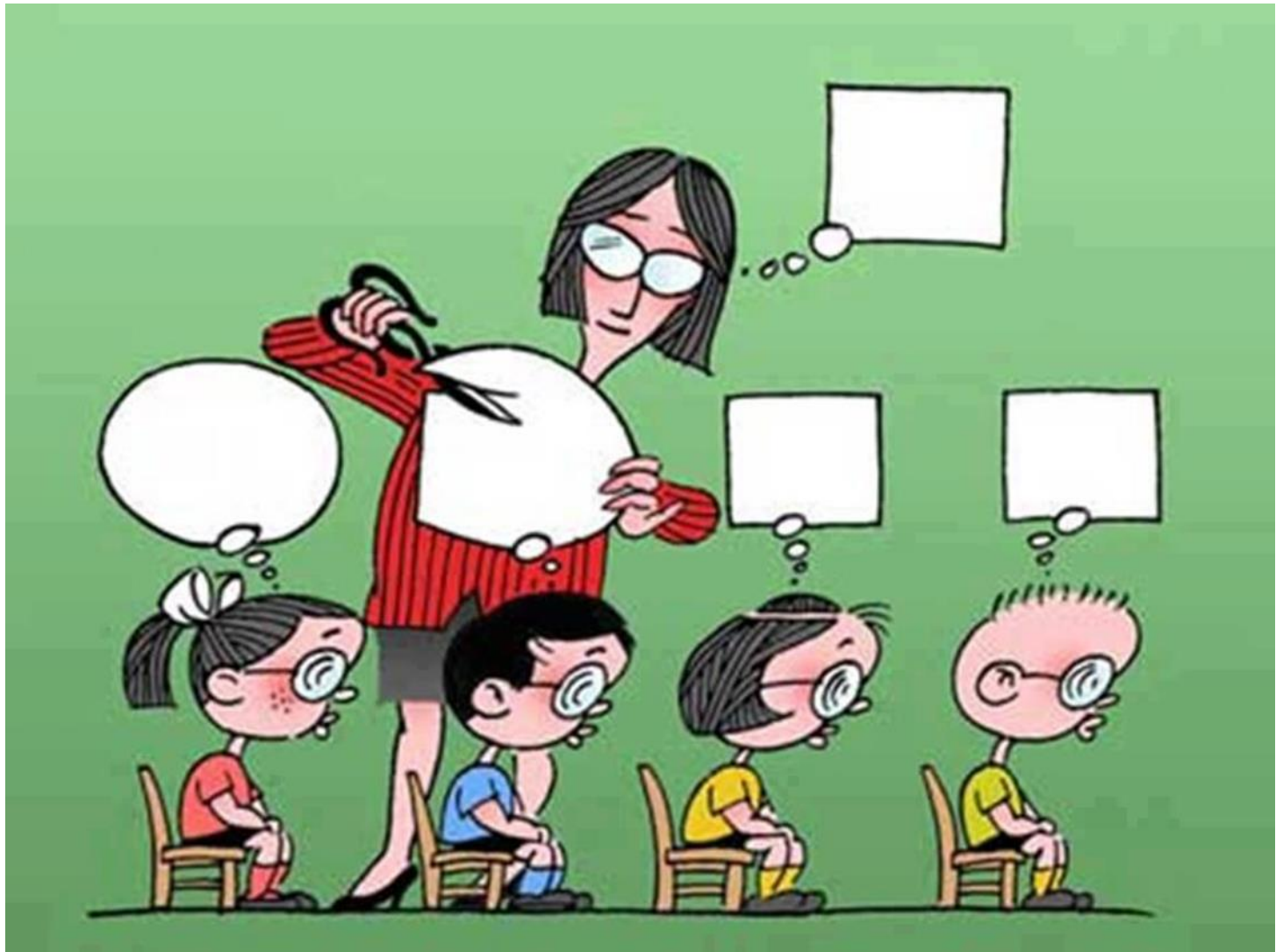

INSTYTUT BADAŃ EDUKACYJNYCH

Miejsce egzaminów w systemie oceniania i ewaluacji

Michał Sitek

Dlaczego ewaluacja i ocenianie stały się tak ważne?

- Znaczenia efektywności, równości i jakości w dyskursie dotyczącym edukacji
- kryzys tradycyjnego, biurokratyczno-profesjonalnego modelu zarządzania edukacją

Odpowiedzi:

- popularność idei nowego zarządzania publicznego (new public management),
- decentralizacja i wzrost autonomii szkół

Egzaminy i standaryzowane testy osiągnięć świetnie wpasowują się w te zmiany

Co się zmienia?

- Bardziej zróżnicowane sposoby oceniania uczniów, szkół i nauczycieli
- Profesjonalizacja ewaluacji i oceniania - wyodrębnianie niezależnych instytucji, rozwój metodologii
- Wzrost znaczenia wskaźników edukacyjnych
- Rosnące znaczenie pomiaru efektów edukacyjnych, w tym zwłaszcza oceniania zewnętrznego
- Zwiększenie wykorzystania danych egzaminacyjnych i innych form badania osiągnięć uczniów w ocenianiu szkół (rozbudowa i wzmocnienie ich funkcji)
- Zmiany w technologiach informacyjno-komunikacyjnych ułatwiają wprowadzanie innowacji w testach.

Funkcje egzaminów zewnętrznych i standaryzowanych testów osiągnięć

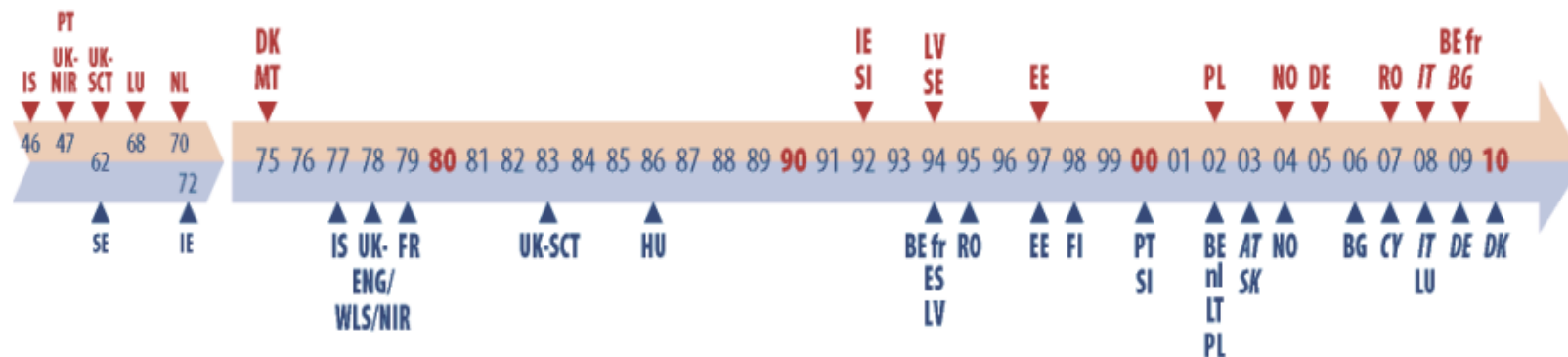
- **selekcyjna**, np. w rekrutacji na kolejne szczeble
- **certyfikacyjna**: potwierdzanie kompetencji (także w przypadku osób dorosłych)
- **diagnostyczna**: np. na potrzeby dopasowania programów kształcenia do indywidualnych potrzeb czy w diagnozie psychologicznej
- **ewaluacyjna**: np. w celu poprawy jakości nauczania w szkole i rozliczania szkół i nauczycieli z efektów ich pracy
- **regulacyjna**: wskazywanie co jest ważne i motywowanie do zwiększonego wysiłku

Egzaminy i inne formy oceniania w Europie

Na niższych etapach kształcenia w Europie, egzaminy nie mają istotnych konsekwencji dla ucznia – dominuje funkcja ewaluacyjna i regulacyjna

Rys. 1.1: Rok pierwszego pełnego wdrożenia egzaminów ogólnokrajowych, poziomy ISCED 1 i 2

Egzaminy wpływające na decyzję o karierze szkolnej uczniów

Egzaminy przeprowadzane do innych celów

Kraje, których nazwy zapisano pismem pochyłym, są w trakcie pełnego wdrażania.

Źródło: Eurydice.

Bardzo duże różnice dotyczące zakresu ocenianych treści, związku ze standardami/podstawami programowymi i tego, czy udział jest obowiązkowy

Rodzaje testów

Ze względu na interpretację wyniku:

- Test zorientowany na normy (*norm-referenced*) - pozwala wypowiadać się o wyniku na tle określonej grupy odniesienia
- test zorientowany na kryterium (*criterion-referenced*) – pozwala wypowiadać się o określonym poziomie funkcjonowania (istnieje zewnętrzny standard, np. poziom opanowania wymagań programowych)

Ze względu na znaczenie wyniku:

- doniosły, mający wielu interesariuszy (*high stakes*) – wynik ma bezpośrednie, ważne konsekwencje dla osób badanych, programów czy instytucji
- mający niewielu interesariuszy (*low stakes*) - wynik ma niewielki wpływ na osoby badane, programy czy instytucje

Wykorzystanie wyników egzaminacyjnych

Różne miejsca rozliczalności (*accountability*)

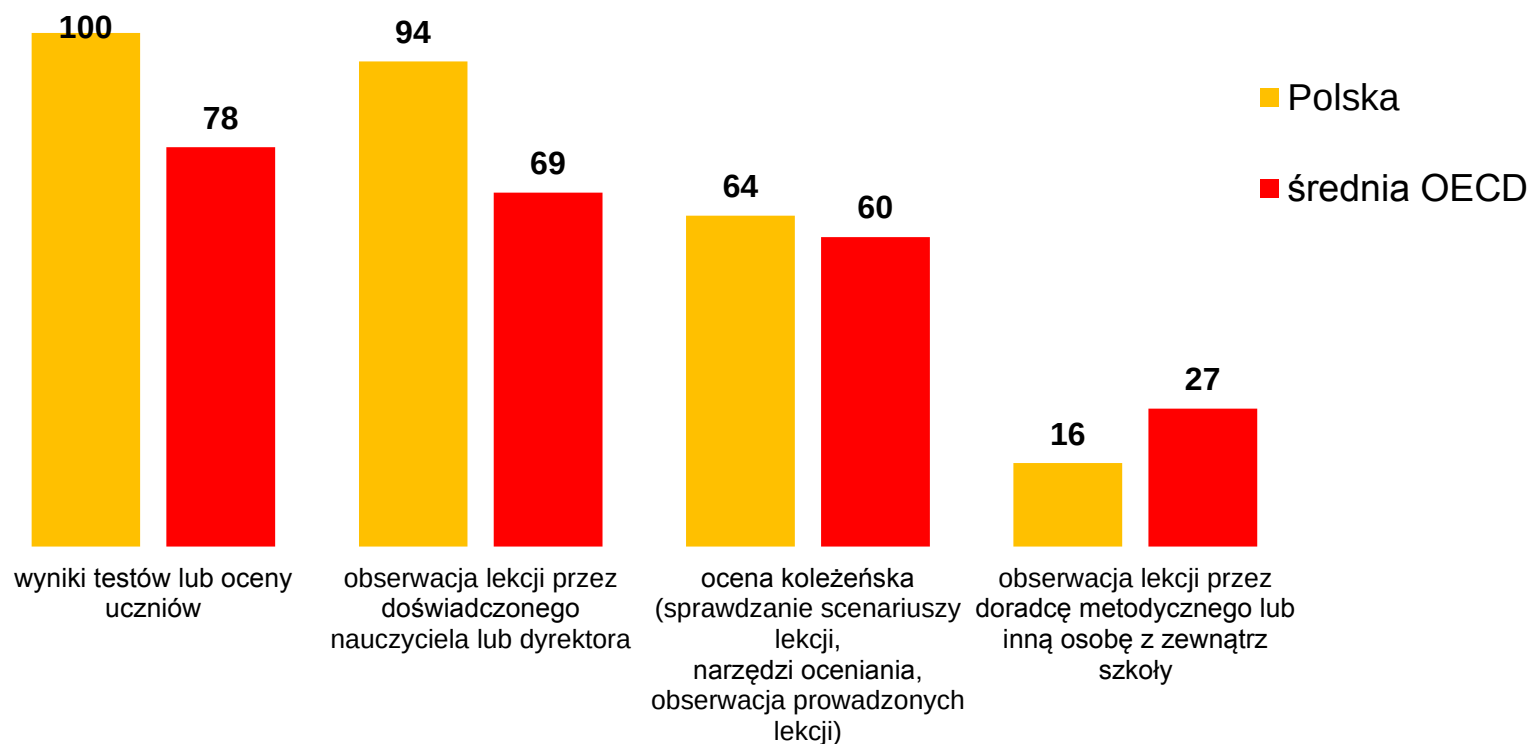
- rozliczalność w oparciu o wyniki testów (test- based accountability), np. Stany Zjednoczone.
- rozliczalność w oparciu o wyniki testów i inne źródła informacji (np. Anglia, Holandia, Polska)
- rozliczalność w oparciu o inne źródła informacji (nadzór pedagogiczny, inspekcje).

Podstawowym dylematem jest napięcie między funkcją rozliczania i funkcją poprawy jakości: to drugie, bardziej obecne w systemach europejskich

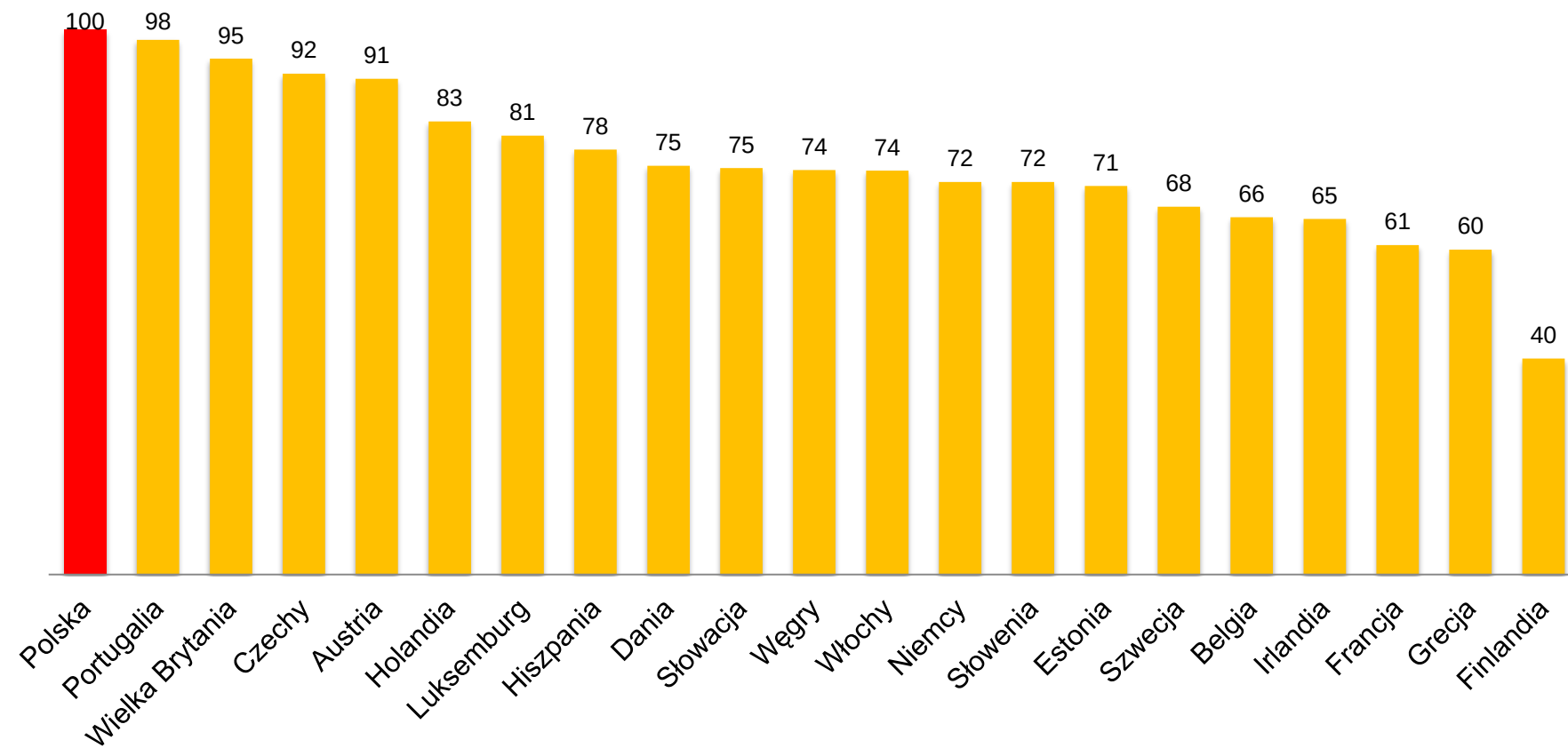
Wykorzystanie wyników egzaminów zewnętrznych w Polsce

- Rekrutacja do wyższych szczebli kształcenia: egzamin gimnazjalny, matura
- Potwierdzanie kwalifikacji w kształceniu zawodowym
- Kształtowanie polityki edukacyjnej (np. zadanie składania przez CKE sprawozdań o poziomie osiągnięć)
- Realizacja zadań oświatowych: j.st. Są zobowiązane do uwzględniania wyników egzaminacyjnych w informacjach o wykonywaniu zadań oświatowych)
- Doskonalenie pracy szkoły (m.in. wymaganie 11 rozp. o wymaganiach w nadzorze: *szkoła lub placówka, organizując procesy edukacyjne, uwzględnia wnioski z analizy wyników sprawdzianu, egzaminu gimnazjalnego, egzaminu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe i egzaminu potwierdzającego kwalifikacje w zawodzie oraz innych badań zewnętrznych i wewnętrznych*), zadanie OKE współpracy ze szkołami.

Odsetek uczniów ze szkół, w których dyrektorzy wskazywali wykorzystywanie w ciągu ostatniego roku poszczególnych metod sprawdzania praktyki nauczania matematyki przez nauczycieli

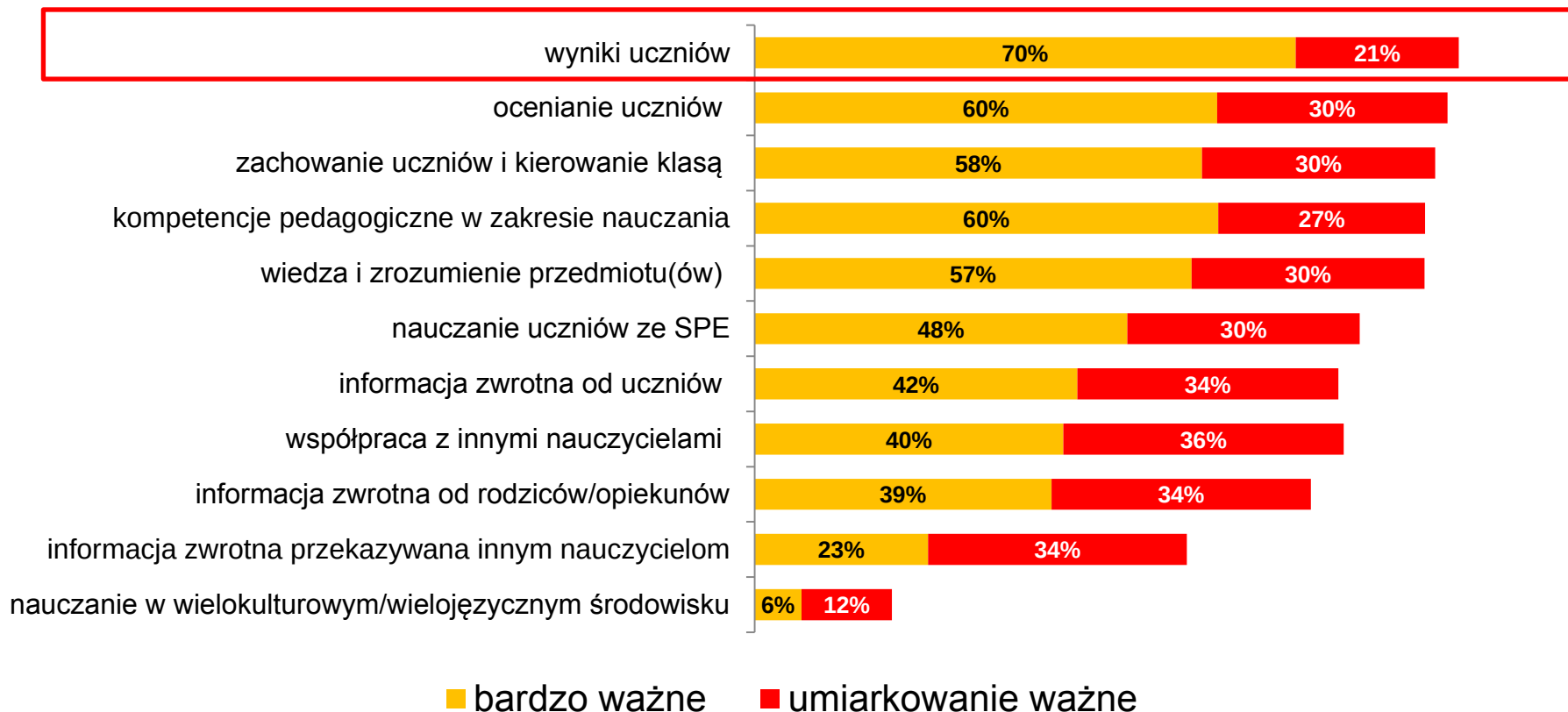

Odsetek uczniów (15-latkowie) ze szkół w krajach UE, w których dyrektorzy wskazywali wykorzystywanie w ciągu ostatniego roku wyników testów lub ocen uczniów do sprawdzania praktyki nauczania matematyki przez nauczycieli

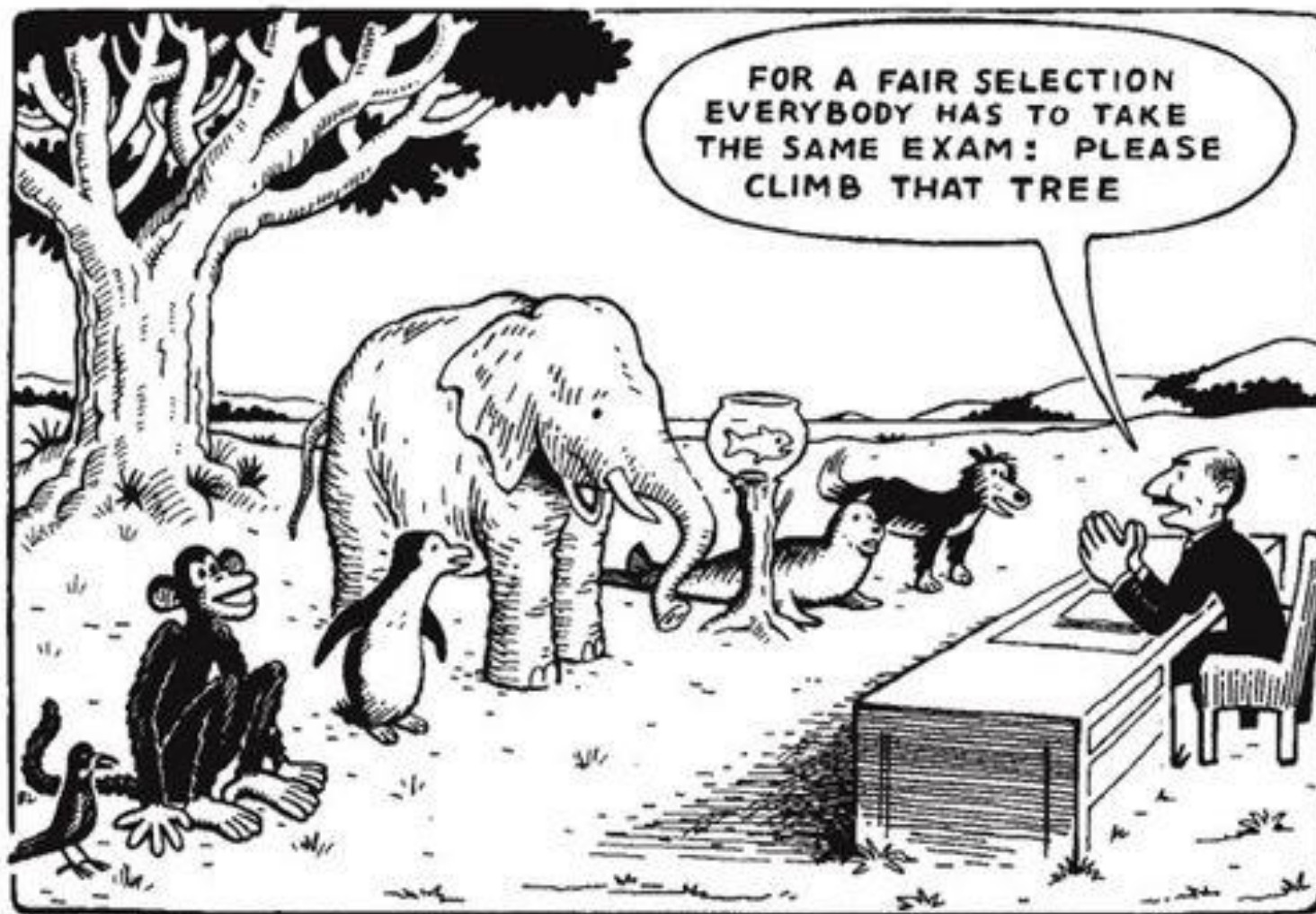

Źródło: OECD PISA 2012.

Odsetek nauczycieli polskich szkół deklarujących, że w ramach otrzymywanej informacji zwrotnej poszczególne obszary uwzględnione zostały jako bardzo ważne bądź umiarkowanie ważne

Źródło: OECD TALIS (nauczyciele gimnazjów)

Ograniczenia testów i miar na nich opartych (EWD)

- Test mierzy jedynie próbkę zachowań, o których chcemy się wypowiadać
- Niedoreprezentowanie konstruktów – tworzenie testów wymaga podejmowania wielu arbitralnych decyzji. Ze względów praktycznych często pomija się część umiejętności (np. umiejętność wypowiedzi ustnej w języku obcym).
- Wpływ nieobserwowalnych czynników, nieistotnych dla konstruktów mierzonych przez test, na wyniki
- Zmiany konstruktów na poszczególnych etapach edukacyjnych, co sprawia, że miary są nieporównywalne (np. różna proporcja algebry, geometrii, w sprawdzianie, egzaminie gimnazjalnym i maturze z matematyki).
- Wypełnianie poszczególnych funkcji wymaga innego sposobu konstrukcji testu (nie każdy test jest dobry do wszystkiego)
- Trafność testu (stopień, w jakim dane i teoria uzasadnia interpretację wyników) różni się ze względu na sposób wykorzystania. Każde nowe wykorzystanie danych wymaga nowych dowodów.

Wpływ egzaminów na praktykę nauczania:

Badania pokazują, że szkoły i nauczyciele reagują na egzaminy i ich zawartość (zwłaszcza egzaminy doniosłe)

- zwiększanie czasu, który przeznaczają na nauczanie (nauczyciel) i uczenie się (uczeń)
- większy wysiłek włożony w nauczanie testowanego materiału
- zwiększenie skuteczności nauczania.
- próby oszukiwania systemu (np. wyłączenie słabszych uczniów, orzeczenia).
- zwiększanie czasu przeznaczanego na przedmioty obecne na egzaminie w porównaniu z innymi przedmiotami,
- dostosowywanie nauczanych treści do treści obecnych na egzaminie
- ćwiczenie konkretnego formatu pytań czy zadań egzaminacyjnych.

Cześć z tych konsekwencji jest pozytywna, a część negatywna

Wpływ egzaminów na nauczycieli

Zalety:

- informacja zwrotna przydatna w doskonaleniu nauczania

Wady:

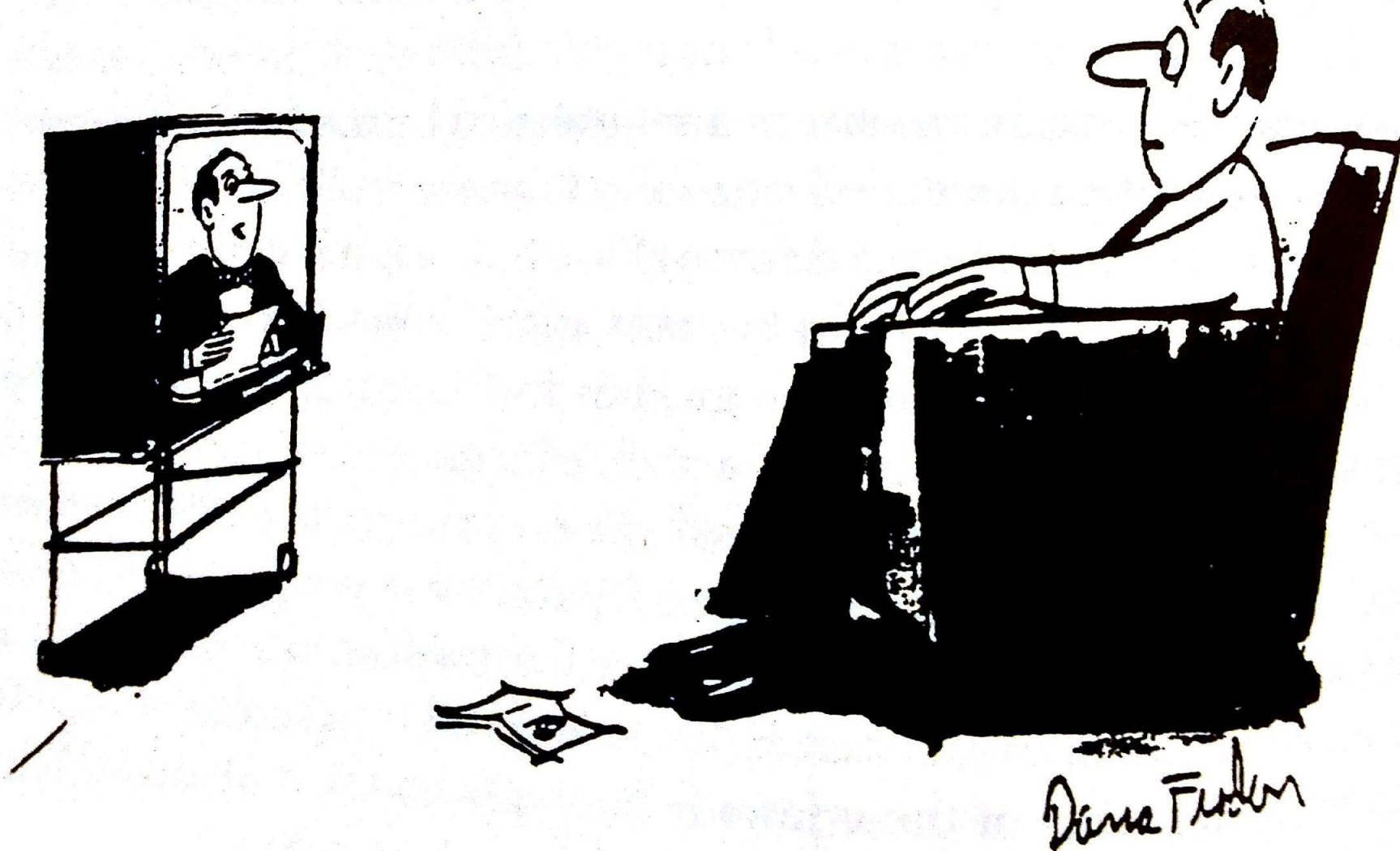
- rozliczalność w oparciu o testy obniża poczucie satysfakcji zawodowej nauczycieli, bo zmusza ich do stosowania metod sprzecznych z ich wizją dobrego nauczania
- zwiększanie roli motywacji zewnętrznej zmniejsza rolę motywacji wewnętrznej
- zagrożenie autonomii i profesjonalizmu nauczycieli i wyraz braku zaufania władz do ich kompetencji
- Poczucie niesprawidłowej oceny (np. niedocenienie niektórych kompetencji, brak wpływu na niektóre czynniki wpływające na wyniki uczniów)

Wpływ na umiejętności uczniów

Prawo Campbella: Im częściej wykorzystujemy dany wskaźnik ilościowy w podejmowaniu decyzji zbiorowych, tym bardziej staje się on podatny na fałszowanie, co sprawia, że daje on wypaczony obraz procesów, które miał mierzyć: wpływ testów na praktykę nauczania może „sztucznie” podwyższać wyniki.

Wyniki porównań międzynarodowych:

- Uczniowie z krajów, w których istnieją egzaminy zewnętrzne uzyskują lepsze wyniki niż uczniowie w krajach, w których nie ma egzaminów
- Potwierdzają to analizy z krajów federalnych (różnice między regionami): Stany Zjednoczonych, Kanada, Niemcy
- Pozytywny efekt egzaminów jest skorelowany z autonomią szkoły. Większa autonomia połączona z zewnętrznymi egzaminami przynosi dobre efekty.
- Zależnie od rodzaju egzaminu, bardziej zyskują słabsi uczniowie lub lepsi (albo ci którzy są w okolicy progu zaliczenia)

Średnie na zamknięciu dają niejasny obraz społeczeństwa. Miłość braterska spadła o dwa punkty, altruizm wzrósł o pół punkta. Próżność nie zmieniła się, a optymizm odnotował lekki spadek przy słabych obrotach. Ogólnie rzecz biorąc, nie odnotowano znaczących zmian.

Liczby w polityce (D. Stone)

- Liczenie wymaga decyzji dotyczących kategoryzowania (kto jest uwzględniany, a kto nie)
- Mierzenie sprawia, że powstają normy dotyczącego tego, co to jest dużo, co to jest mało, a co w sam raz
- Liczby mogą być niejednoznaczne i tworzą przestrzeń sporów dotyczących kontroli nad sposobem ich interpretacji
- Liczb używa się do tworzenia narracji, np. o tym że jest źle.
- Liczby stwarzają iluzję, że złożone i niejednoznaczne zjawiska, są proste policzalne i dobrze zdefiniowane
- Liczby, przez to że wydają się tak proste, wzmacniają władzę tych co mierzą

W Polsce egzaminy są ważnym elementem równoważącym procesy zwiększania autonomii szkół i decentralizacji i zapewnieniem jednolitości celów kształcenia

Egzaminy wypełniają wiele funkcji i zwykle nie sprawdzają się dobrze we wszystkich funkcjach. Potrzeba lepszego zdefiniowania tych funkcji i dowodów na ich trafność. Brakuje dyskusji o różnych sposobach wykorzystywania testów i ich konsekwencjach, zwłaszcza w ocenianiu szkół i nauczycieli

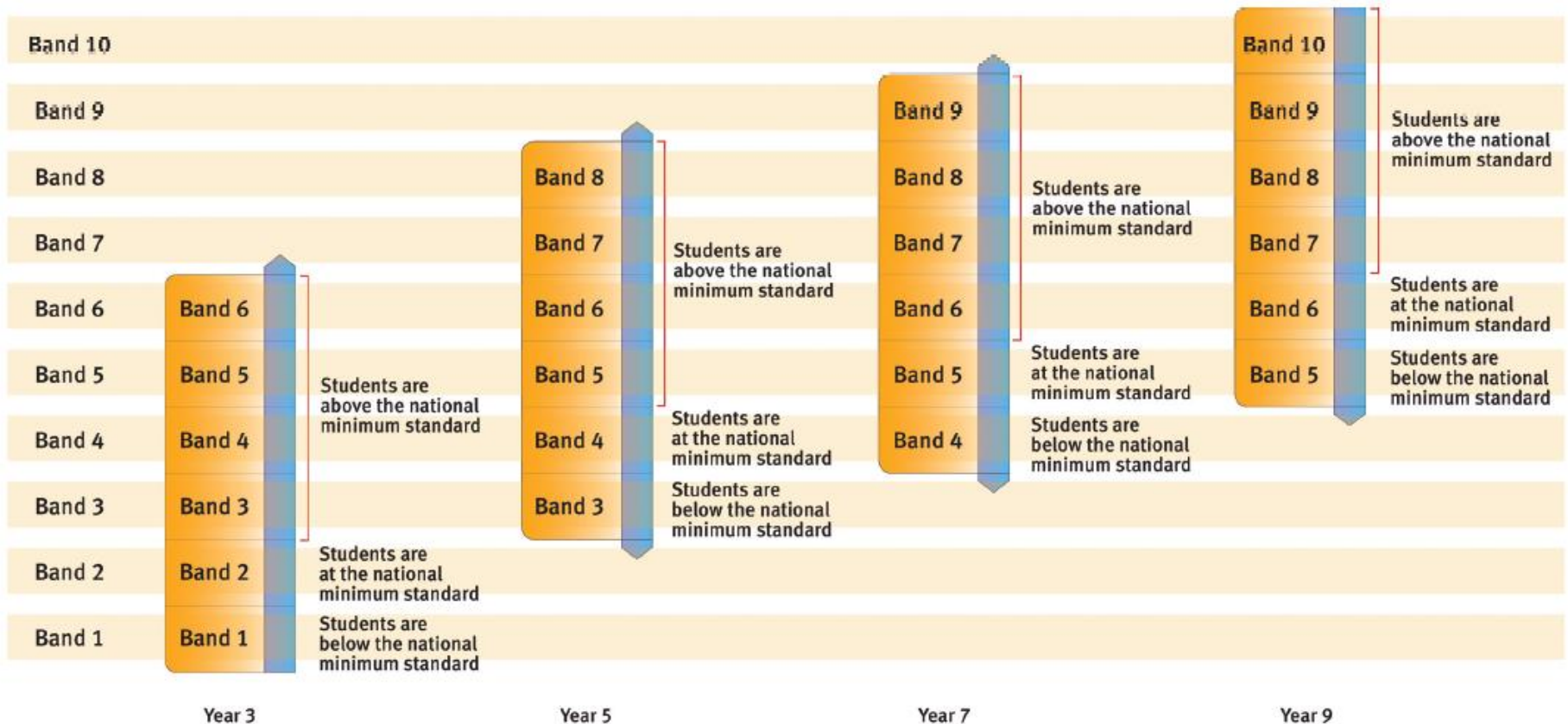
Egzaminy wpływają na praktykę nauczania – ma to nie tylko negatywne skutki: warto analizować bardziej dokładnie, w jaki sposób działają te bodźce

W Polsce wyniki sprawdzianów i egzaminów wypierają inne pożyteczne źródła informacji. Potrzeba większego zbalansowania danych wykorzystywanych do oceny szkół (częściowo tą rolę wypełnia ewaluacja zewnętrzna) i lepszego wykorzystania oceniania wewnętrznego i innych form oceniania (testy diagnostyczne, performance assessment).

Ogromne znaczenie ma komunikowanie wyników i budowanie świadomości tego o czym mówią, a o czym nie mówią te wyniki.

Australia: NAPLAN

National Assessment Program—Literacy and Numeracy National Assessment Scale

Australia: my school (www.myschool.edu.au)

trzy obszary: kontekst w którym działa szkoła; wyniki szkoły; zasoby szkoły.

School facts 2012

School sector	Government
School type	Primary
Year range	U,K-6
Total enrolments	849
Location	Metropolitan

School staff 2012

Teaching staff	39
Full-time equivalent teaching staff ?	42.7
Non-teaching staff	6
Full-time equivalent non-teaching staff ?	5.9

School finances 2011 ¹

Total net recurrent income	\$6,672,874
Per student net recurrent income	\$7,723
Total capital expenditure	\$4,457,908

Links

School website	Jerrabomberra Public School
Sector, system or association website	Department of Education & Communities NSW

Student background 2012

[Index of Community Socio-Educational Advantage \(ICSEA\)](#)

School ICSEA value	1096
Average ICSEA value	1000
Data source	Parent Information

[Distribution of students](#) ²

	Bottom quarter	Middle quarters		Top quarter
School Distribution	2%	15%	40%	43%
Australian Distribution	25%	25%	25%	25%

Percentages are rounded and may not add to 100

Students 2012

Total enrolments	849
Girls	434
Boys	415
Full-time equivalent enrolments ?	849
Indigenous students	2%
Language background other than English ³	15%
Student attendance rate	95%